

Verslag parallele sessie 4 conferentie Tilburg 21 januari 2010

Bestaanszekerheid en Eerlijke Handel

Gespreksleider: Paul Metz

Inleiders: Christiaan Hogenhuis (Oikos)

Francine Mestrum (Universiteit Brussel)

Dirk Barrez (Pala)

Verslag: Kees Hudig

Ter voorbereiding had Christiaan Hogenhuis een stuk gemaakt (zie:

<http://www.economischegroei.net/file/341>) dat was gebaseerd op de opbrengst van een expertmeeting die Platform DSE eerder in 2009 had georganiseerd. Op de website staan ook andere achtergrondstukken ter voorbereiding. Net als in het voorbereidende stuk, begint Christiaan met de constatering dat op de bijeenkomst vooral een specifiek aspect van de problematiek centraal zal staan, namelijk de directe bestaanszekerheid (in vakjargon ook wel social protection floor genoemd). Andere zaken die wel gerelateerd zijn, zoals de meer structurele oorzaken van de bestaansonzekerheid en armoede, zullen minder aan bod kunnen komen.

In de inleiding wordt verder geschetst wat we verstaan onder die directe bestaanszekerheid, die in de vorm van basisvoorzieningen aanwezig kan zijn, of in directe overdrachten van geld of goederen. Over de noodzaak van het pogen te bereiken van dergelijke voorzieningen is iedereen het wel eens, de meningen verschillen over de haalbaarheid, en de vorm waarin.

Er zijn veel voorbeelden uit de praktijk en er is tot nu toe ook veel aan gedaan ("en tegelijkertijd weinig"). Tot nu toe is er geen wereldwijd en breed systeem van sociale bescherming opgezet, zoals we dat nationaal in Nederland wel kennen.

Er zijn allerlei oorzaken te noemen voor het gebrek aan resultaat, zoals dat veel ontwikkelingsorganisaties meer op noodhulp of 'ontwikkeling' gericht zijn (dan op bestaanszekerheid), neoliberal beleid, de jacht op snel concreet resultaat en het feit dat veel hulp individueel gericht is, niet collectief, en dat er bij resultaten teveel in geld-termen gedacht wordt (bij inkomsten genereren bijvoorbeeld). De vraag is ook of het aanbieden van dergelijke bestaanszekerheid niet in eerste instantie de verantwoordelijkheid van (nationale) overheden is, en niet van ngo's. Drie vragen die dan ook centraal staan handelen over: Nationale overheden of ngo's? Geld of andere termen? En: hoe vinden we een uitweg uit het dilemma van de korte termijn resultaten terwijl structurele veranderingen gewenst zijn?

Francine Mestrum neemt - in afwachting van de komst van Dirk Barrez die verlaat is - het stokje over en beschrijft hoe zij al 20 jaar bezig is met het doen van onderzoek naar armoedebestrijding en al snel begreep dat de problemen niets met armoede te maken hadden. Daarom is het wel zinnig om in te zoomen op directe bestaanszekerheid, maar dan wel met oog voor de achterliggende structurele oorzaken. Francine beschrijft ook het ontstaan van de moderne welvaartsstaat in het Noorden, die gelijk

opging met de idee van ontwikkelingshulp gericht op herverdeling. Dit is met het neoliberalisme geheel verdwenen. Een derde constatering is dat het internationale armoedebelid, bijvoorbeeld van de Wereldbank, het nooit heeft over inkomen. Ze zijn dan wel voor microkredieten, maar dat is alleen omdat dat een winstgevend project is, en zien nu het belang in van remittances (geld dat migranten naar hun land van herkomst terugsturen, not.). Ondanks de tegenwerking van de Wereldbank zijn sommige landen nu begonnen met het uitgeven van uitkeringen, al zijn die nu nog vaak onder bepaalde voorwaarden (conditional).

Dirk Barrez, journalist en onderzoeker, komt dan binnen en steekt op verzoek van de andere inleiders meteen van wal met een overzicht van praktijkvoorbeelden. Eerst schetst hij nog een van de oorzaken van de persistentie van het probleem, namelijk de blikvernaauwing die economie alleen ziet als productie, en geen oog heeft voor de verdeling. Vakbonden en boerenbewegingen zijn belangrijke actoren daarin, maar worden niet als dusdanig gezien.

Dirk haalt recent overheidsbeleid in drie landen aan als voorbeeld: China, India en Brazilië. In China zijn sterke arbeidersbewegingen aan het ontstaan die een zekere autonomie opeisen en in 2007 een wet afgedwongen hebben die bepaalde vergaande zekerheden op het gebied van baanzekerheid en inkomen vastleggen. India heeft zich economisch ontwikkeld, gedeeltelijk op eigen voorwaarden en buiten de wereldeconomie om. Er is nog steeds grote armoede voor een groot deel van de bevolking, maar er zijn ook sterke bewegingen. Een van de resultaten die zij behaald hebben, is een wet die landarbeiders garandeert dat zij per jaar tenminste 100 dagen werk hebben (en als er geen werk is, dat ze dan een uitkering krijgen). Lula in Brazilië regeert in samenwerking met boerenbewegingen en heeft o.a. de 'Bolsa Familia' ingesteld, waar 14 miljoen gezinnen nu geld van krijgen (in ruil voor de plicht de kinderen naar school te sturen en basisgezondheid te plegen).

Francine neemt daarna het heft weer in handen en beantwoordt allereerst de vraag over de verantwoordelijkheid voor het leveren van basis-bestaanszekerheid. Die ligt volgens haar in eerste instantie bij de nationale overheden. Er zijn ook andere niveaus (internationaal, particulier) maar het zou eigenlijk een verplichting moeten zijn voor nationale overheden om die te verzorgen voor elke inwoner, zonder onderscheid des persoons.

Verder stelt Francine dat het technisch goed haalbaar is, en financieel ook. Het probleem is de politieke wil. De middelen zouden o.a. kunnen komen uit bijdragen van werknemers zelf, uit belastingen en andere bronnen. Een van de bijkomende problemen is het gebrek van accountability van regeringen aan de bevolking.

Op nationaal niveau zijn er maatregelen als inkomstenbelasting, het heffen van invoerrechten, het afschaffen van exportzones en het heffen van royalty's op grondstoffen. Internationaal kun je denken aan Tobin Tax-achtige constructies. Met de crisis staat een Financial Transaction Tax ineens hoog op de agenda, en die levert miljarden op. Over de verdeling van de middelen zou je grofweg af kunnen spreken dat landen de helft van de zo gewonnen middelen zouden kunnen houden om zelf te verdelen en de andere helft via NV-instellingen. Landen zouden dan trekkingsrechten kunnen krijgen (dat wil zeggen dat ze zonder voorwaarden aanspraak op een deel van de gelden kunnen maken). Het westen heeft daarnaast nog de eigen verantwoordelijkheid van de overdracht van geld en kennis naar armere landen.

De discussie gaat allereerst over het probleem van dictatoriale regimes (het antwoord: strijden voor democratisering, maar ondertussen bestaanszekerheid geven, ondanks corruptie en tegenwerking). Een andere inbreng is om (aan de rij basisvoorzieningen zoals gezondheidszorg, water etc. die eerst

gegeven werd) ook (het recht op) voedsel toe te voegen. Daarvoor zijn structurele veranderingen nodig, omdat die voedsel onttrekken aan mensen die best in staat zijn voor zichzelf te zorgen (vergelijk biobrandstof).

Een aanvulling is ook dat het beleid van Lula verre van ideaal is en veel arme boeren van zich heeft vervreemd. Hij koerst toch grotendeels op de grootschalige exportlandbouw, en van de opbrengst geeft hij dan uitkeringen aan de slachtoffers daarvan.

Meerdere aanwezigen wijzen op de noodzaak om het internationale marktmechanisme en de akkoorden daarover (zoals in de WTO) aan te passen. Regionalisering is een deel van de oplossing, en fiscale aanpassingen die lonen lager kunnen maken en de internationale handel doet verminderen, de vervuiler/gebruiker laat betalen.

Door het verloop van de discussie naar de structurele oorzaken (en de oplossing daarvoor) verwaterde het oorspronkelijke idee om ons te richten op de praktische bestaanszekerheid. Vandaar de afsluitende zin die bedacht werd als visitekaartje van de sessie tijdens de plenaire afsluiting:

Om ruimte voor social protection en herverdeling te krijgen is er geen snellere weg dan ingrijpende structurele verandering

2e zin: Ontwikkelingsorganisaties moeten zich nu hard inzetten voor een FTT (Financial Transaction Tax, not.) en op basis daarvan op korte termijn - bijvoorbeeld in de activerende vorm van een basisinkomen - een social protection floor bieden aan de gemeenschappen die zij via hun partnerorganisaties kunnen bereiken, daar waar dit van overheidswege nog ontbreekt.